

роман Офіційний

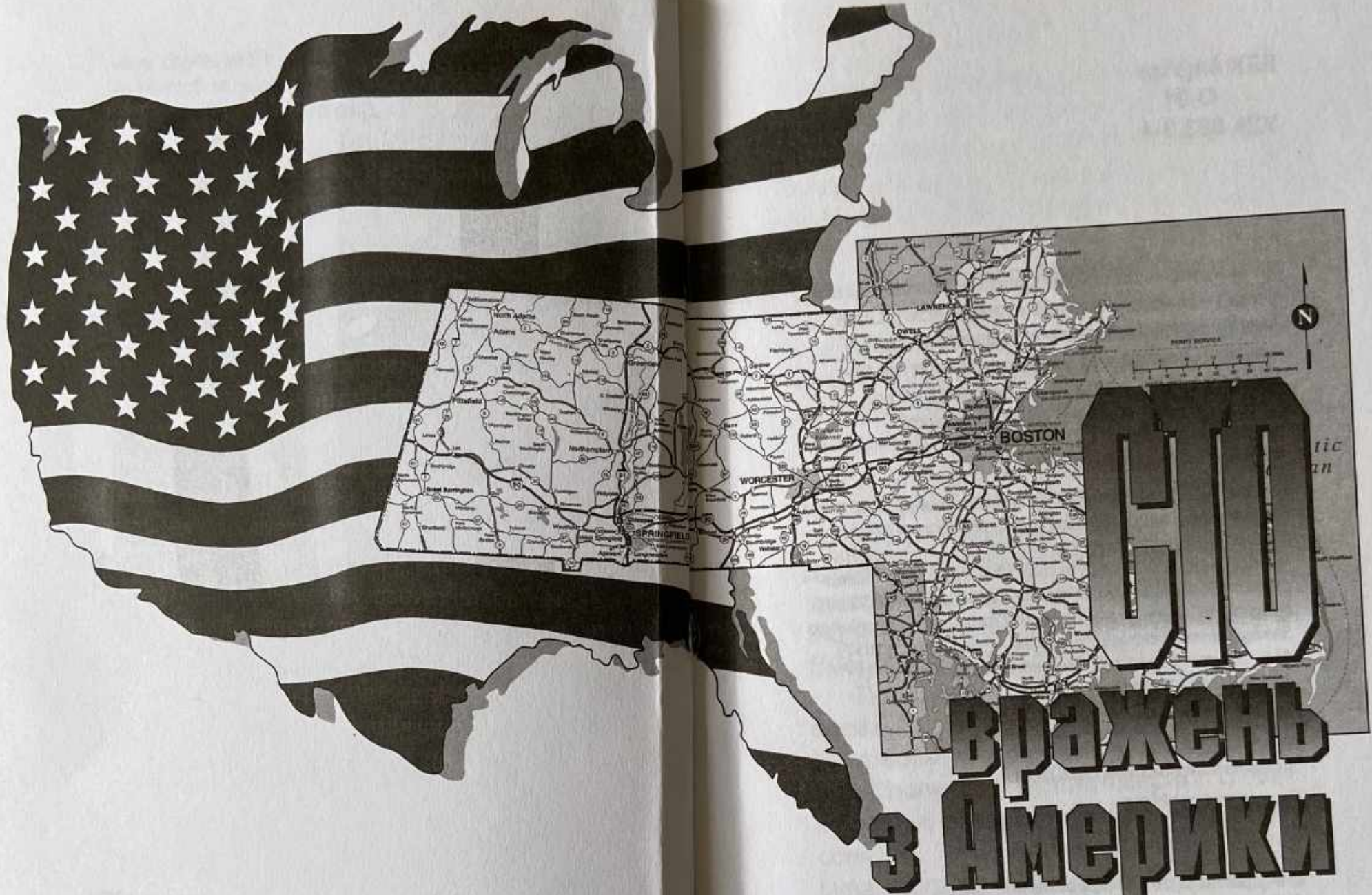
СТО

вражень
з Америки

Присвячую моїм
американським друзям —
Джефові і Пет Седжвикам

УЖГОРОД
«МИСТЕЦЬКА
ЛІНІЯ» 2001

УЖГОРОД
"МИСТЕЦЬКА
ЛІНІЯ" 2001

Роман
Офіцинський

■ ПУБЛІЦИСТИКА

ББК 84(Укр)
О-91
УДК 883.3-4

Ця книжка — подорожні нотатки громадського діяча і науковця, котрий стажувався у США. Автор коригує образ супердержави, який подають переважно у вигляді золотої телеобгортки. "Сто вражень з Америки" цікаво відображають колорит американської глибинки.

Роман Офіцинський народився 6 березня 1969 р. в с. Оглядів Радехівського району Львівської області. Кандидат історичних наук (1996), доцент кафедри історії України Ужгородського національного університету. Головний редактор обласної газети "Соціал-демократ". Автор монографії "Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944)" (1997), двох поетичних збірок "Нашестя ангелів" (1993) і "Ураган тисячоліть" (1997).

© Р. Офіцинський, 2001
© М. Дем'ян, художнє оформлення, 2001
© Видавництво «Мистецька лінія», 2001

ISBN 966-7511-28-6

Тепер в Америці

Тепер в Америці наші земляки бувають частіше і масовіше. Мене теж не оминула ця доля. Чотири роки тому, наприкінці березня — початку квітня 1997 р., я побував у США. Як фахівцеві з молодіжної політики, соціальної роботи з молоддю, Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) надала мені тритижневе стажування у США на базі Інституту навчання і розвитку (IDT) в Емерсті (штат Массачусетс).

Програма "Громадські зв'язки" здійснюється з 1960-х років і фінансується Конгресом через Інформаційне агентство Сполучених Штатів Америки (USIA), котре має представників у кожному посольстві. Тоді, чотири роки тому, вона була програмою практичного обміну загалом для 649 підприємців, представників місцевих органів влади і право-

знавців з близько двадцяти міст України. У складі "закарпатського десанту" в Піонерську долину, де розташований Емерст, окрім мене, було направлено ще сім осіб — з Ужгорода: тодішній начальник управління внутрішньої політики Петро Токар, помічник голови облдержадміністрації Павло Білак, керівник секретаріату міськвиконкому Володимир Бобков, заввідділом зовнішніх зв'язків Ужгородського державного університету Олена Тороні; і Сваляви: директор лісохімкомбінату Іван Гештень, голова міськвиконкому Михайло Турок, директор ЗОШ № 1 Томаш Горват.

Три тижні цілком достатньо для набуття узагальненого досвіду трирівневого плану — світоглядного (світ ідей), поточного (тут і зараз) і на перспективу (колись і на якійсь посаді). Передовсім я покинув Америку з тими ж переконаннями, з якими прибув сюди, але в зміцнілому, зрілішому варіанті. Необхідність обмежувати державний вплив, управлінсько-бюджетний тягар для України нині є справою національного порятунку. Основа будь-якого розвитку — громадські ініціативи, що

нині на Заході реалізуються через блокові гранти, фінансування конкретних програм (акцій), а не структур. Держава повинна тільки узагальнювати і виробляти стратегію, залишаючи для громадськості тактику. Інакше новий ідеал "громадянське суспільство" стане черговим варіантом спланованих утопій.

Програма візиту в деяких випадках мала здебільшо оглядовий, інформаційно-довідковий характер, бо не передбачала з'ясування вузькопрофесійних особливостей. Не було змоги ближче проаналізувати кадрову і фінансову політику, організаційне і програмно-методичне забезпечення відповідних уста-

■ Основа нашої команди: Володимир Бобков, Олена Тороні, Каж Строскі, Томаш Горват, Петер Нігроні, Павло Білак, Ілейн Ульман, Роман Офіційський та Роман Якуб

нов. Хоча деталі відзначених моментів — це і є досвід, за яким варто мандрувати за океан, проте вони не визначальні. Принаймні для мене. Зрештою, їх теж не бракувало. Про інтенсивний режим стажування промовисто свідчить тризначна і, за випадковим збігом, кругла цифра — 100 зустрічей, екскурсій, бесід, дискусій з представниками представницько-законодавчої та виконавчої влад міського і штатного (регіонального) рівнів, вченими, лідерами об'єднань громадян, керівниками засобів масової інформації та журналістами, митцями, релігійними діячами, бізнесменами. А крім того, проживання в трьох сім'ях.

Усе побачене і набуте — надзвичайно цікаве. Передусім, моє перебування нагадувало подорож письменника-документаліста, що мав можливість ближче ознайомитися з суспільно-політичною, соціально-економічною і культурною проблематикою, звернути увагу на історико-етнографічні та географічні особливості Масачусетса. А зазначені деталі? Професор американського державного устрою Джеф Седжвик з цього приводу

сказав на одній з лекцій сакраментальну фразу: "Беріть на озброєння не те, як треба, а те, як ми думаємо про ці речі".

■ На знаменитому
Бродвеї

Життя в автомашинах

Передати психологію сучасного американського способу життя можливо лише заглибившись у розповідь про авто і дороги. Для американця перетнути країну вдовж чи впоперек хоча би раз у рік на власному авто — цілком звичайне явище. Як і подорожі на уікенди у сусідні штати й трохи далі. Свобода пересування для них має цілком реальне і звичне звучання.

Образно кажучи, робочий та вихідний день у пересічного американця починається і закінчується в автомашині. В автосалоні навіть є спеціальні пристосування для горняток чаю чи кави (запримітив, що в Америці каву рідко п'ють з філіжанок чи малих чашок). У середньому прошарку (річний дохід близько 75 тис. дол. на сім'ю, яка складається з подружжя та двох дітей) популярні понтіа-

ки, доджі, плімути, форди, ніссани, тойоти і т.п. Не дуже заможні задовольняються доволі зношеними вітчизняними і зарубіжними марками. Взагалі у США тільки багаті можуть дозволити собі придбати новий автомобіль і не обов'язково білий кадилак чи лінкольн. Переважна більшість населення купує 2-6-річні машини, ціна котрих удвічі-утричі нижча від зовсім нової.

Дві автівки для сім'ї — це прожитковий мінімум. Адже, як правило, дружина і чоловік працюють у віддалених одне від одного місцях на два-три-чотири десятки кілометрів. А ще по дорозі треба звернути, аби дітей розвезти по школах. Одне з авто є, так би мовити, сімейним. Великою популярністю у США користуються семимісні мінівемки (зменшена копія мікроавтобуса). У них зручно для типової американської сім'ї з 4-5 осіб з усім туристичним екіпіруванням вирушати на океанічний пляж чи далеко в гори, де можна попрактикуватись у зимових видах спорту. До речі, у Массачусетсі любляють взимку і навесну навідуватись у вихідні на лижні бази, яких достатньо в сусідньому Вермонті.

Є і зворотний бік масової автомобілізації Америки. Не всі водії з однаковою наполегливістю засвоїли правила руху. Недотримання правил часто можна спостерігати і тут. А піднятий вгору середній палець водія, розгніваного на недозволений обгін чи небезпечно перешикування, має протилежне значення до жестикуляції "о'кей". Проте найпоширенішим порушенням є перевищення швидкості. Навіть на гайвеях (швидкісних трасах) трапляється доволі обмежувачих знаків: переважно дозволено 65 миль за годину (приблизно 110 км). Задля того, щоб не мати неприємностей з поліцією, котра з радарми чатує з не меншою винахідливістю і на державних, і на приватних дорогах, аніж наші патрулі, досвідчені власники авто встановлюють невеликі компактні антирадари. Але не виходять за межі можливостей своїх машин.

Штрафи порівняно високі. Однак диференційовані. Причому поліцейські ніколи не беруть готівкою. Це альтернатива, бо інакше були б зловживання. Люди ж скрізь однакові. І ще одна важлива деталь: якщо, наприклад, знак дозволяє 40 миль, а ви перевищили швид-

кість, але не більше п'яти миль, на вас уваги не звернуть. Це допускається: задумались, переплутали педалі, везли "хворого в лікарню". Тобто існує чимало пом'якшуючих обставин. Тому квитанцію, яку виписав поліцейський, не поспішають оплачувати, а відразу відсилають у суд. І велика вірогідність, що штраф суддя анулює. У нашого перекладача Фелікса Марголіна, котрий в цьому плані накопичив певний досвід спілкування з поліцією, співвідношення 50:50. Правда, інколи все-таки доводиться заплатити 150, 180 доларів. Але ж то не завжди.

Автомобільні пробки у мегаполісах — суперпроблема США. З цієї причини ми у Нью-Йорку мало не проґавили літак на зворотній дорозі додому. За сорок хвилин наш автобус здолав рівно сто метрів на одній з вулиць Манхеттена. Водій трапився законослухняний. "Крутіші" дещо швидше проходили майже мертві ділянки шляху.

Де межа між містом і селом?

В Америці немає сіл, хоча багато населених пунктів у нашому розумінні підпадають під категорію сільських. Проте адміністративно-територіальна назва "село" відсутня. У США лише міста — city (великі) і town (малі). Та справа не у формальних моментах. В око відразу впадає відсутність граней між містами і містечками завдяки розвинутій інфраструктурі. Мені випало переконатись у цьому оригінальним чином у краях, віддалених від центральних шляхів.

31 березня 1997 р. у другій половині дня (як і попереджали синоптики) розпочався снігопад, який тривав цілу ніч. Своєрідний першоквітневий жарт. У таких умовах за поганої видимості Феліксові довелося розвозити нас по домівках наших нових господарів. На мою кінцеву зупинку в містечку Колрейн автомобіль уже не міг піднятися. Джо Карленд, в якого я мав проживати тиждень,

з'їхав назустріч на своєму передньоприводному підвищеної прохідності доджі-мінівемці. Сніг у гористій місцевості завжди завдає якоїсь шкоди. Наразі 4 тис. будинків залишилось без світла. Упродовж ночі та вранці всі дороги посилено розчищалися важкими і легкими спеціалізованими транспортними засобами.

Коли наступного дня близько одинадцятої години вирушили далі за програмою, снігом були закидані тільки узбіччя. Проїжджу частину акуратно очистили від повалених дерев. Тільки про-

■ Спрінгфілд.
Історико-природничий музей

їжджу. Якщо дерево впало поперек шляху, то стовбур розрізали на частинки бензопилою в акурат на ширині магістралі. І лишали все край дороги. Ліси довкола приватні. Нехай далі потурбується власник. Пополудню полагодили й електромережу. Школи того дня залишалися порожніми.

Розкиданість і просторість — характерні риси заселеності західного Массачусетса. Але тут не відчувається ні культурної, ні інтелектуальної меншовартості. Зрештою, в Америці богемне життя в останнє десятиліття стало пересуватися подалі від мегаполісів. Так, одним із центрів культури Піонерської долини і всієї Нової Англії є місто Норгемтон з населенням 29 тис. Це, до речі, неофіційна столиця геїв і лесбіянок.

Та найбільше славиться Норгемптон мистецькими імпрезами. Причому не гордують тутешніми концертними залами відомі виконавці. Я мав приємність у барі "Залізний кінь" упродовж двох вечірніх годин захоплюватися виступом канадської знаменитості — 22-річної скрипачки Наталі Мек-Местер. Вона любить стиль "кантрі". Через своїх американських при-

ятелів навіть домовився з Наталі про спільне фото на пам'ять. Але публіка шаленими оплесками перевершила всі регламенти і не хотіла відпускати свою улюбленицю зі сцени. А ми ще мали інші ділові зустрічі.

Іншим разом у студентському містечку Массачусетського університету, де користується популярністю музичний факультет, мав виступ відомий контрабасист Марк Еліас зі своїм джазовим оркестром. Багатьох із нашої делегації незвична імпровізаційна манера виконання непростой музики змусила толерантно залишити зал і трохи прогулятися у вечірніх сутінках. Я ж залишився спостерігати за поведінкою американської аудиторії, фанатів джазу, що блаженствували, у такт похитуючи головами. Збудженим криком реагували на кожен технічно-виконавську новинку. І це, загалом, виявилось для мене справжнім видовищем, яскравим штрихом до картини американського менталітету. Географічний фактор тут не здатний створити якісь перепони для культурного розвитку індивідуальності чи спільноти.

Американська мрія, або Будинок на лоні природи

Пересічні массачусетські американці живуть у невеликих, в основному одноповерхових, дерев'яних будинках. Вузькі асфальтовані доріжки без бордюрів з'єднують їх з вулицею. Тут люди ощадливі, тому купують переважно дешеві старі помешкання (за 20-50 тис. дол.), а вже потім на свій смак і можливості роблять капітальний ремонт. Дуже рідко можна побачити традиційну огорожу, подеколи трапляється скромне обрамлення — принагідні рівчаки і т.д. Деякі власники навіть лінуються замикати двері.

Довкола гарна горбиста місцевість. У Піонерській долині неперевершена осінь. У жовтні тут надзвичайно багато туристів. Справа в тому, що у тутешніх ґрунтів унікальний хімічний склад. І листя одного і того ж дерева у навколишніх лісах упродовж місяця набуває кількох кольорів із відтінками — жовтого, червоного, рудого...

Протягом двох тижнів я проживав у гористому та лісистому містечку Колрейн, яке просторо простяглося кількома ущелинами. Нагадало воно мені містечку колонію, бо знайомився тут переважно з творчими людьми. Насамперед, це професійний читець Беккі Тіппенс, засновниця і художній керівник Центру культурної еволюції, що розмістився в її дерев'яному будинку оригінальної баштоподібної чотирирясно конструкції. Запам'яталася вечірка, влаштована Беккі у своєму домі, куди прибув увесь місцевий бомонд. У цьому бу-

■ Лісова хатка
Джека Мармароса

динку люди різних культур отримують можливість спілкуватися, проводити репетиції, показувати свої роботи та виступати. Проте того вечора наші імпрізації, українські пісні у супроводі фортепіано публікою сприймалися по-особливому тепло. Мабуть, і досі у тамтешніх стінах відлунює: "Червону руту не шукай вечорами..."

На американських вечірках напрочуд гамірно. Ввічливо, але емоційно реагують на оповідь співрозмовника. Коли жартують, сміх чути далеко-далеко. У них є цікавий звичай приходити на вечірку завчасу і приносити із собою якусь страву чи кілька пляшок вина, пива та ін. Гості почувають себе невимушено, розходяться для спілкування за інтересами, не забуваючи підходити до "шведського столу". До слова, страви американці люблять солодкуваті. Навіть більшість різновидів хліба — з таким же смаком.

Подружжя Джо Карленд і Пеггі Девіс теж за духом антиурбаністи. Родом вони з великих міст: чоловік з Нью-Йорка, дружина з Міннеаполіса. А вчилися відповідно в університетах Бостона і Чикаго.

Джо — музикант і композитор, керівник вокально-інструментального ансамблю традиційної єврейської музики. Але за освітою інженер, а ще й до того 18 років пропрацював шкільним учителем. Його дружина Пеггі гарно співає та грає на флейті, а також професійно займається каліграфією. Ужинок ансамблю, в якому вісім музик, — касета і диск. Провідні мотиви пісень — філософське осмислення дійсності, вад і протиріч навколишнього світу. Відчувається, що їхній син Арлі неодмінно візьме естафету в батьків. У свої три з половиною роки він уже грав

■ З Пеггі Девіс та Джо і Арлі Карлендами біля будинку Джека Мармароса у Колрейні

прості мелодії на піаніно. Будучи глибоко релігійними, наші господарі охоче знайомили нас з національними традиціями. У п'ятницю ввечері разом з їхніми друзями святкували сабат. Знайомство з Джо, Пеггі та Арлі стало одним із найтепліших споминів про Америку. А їхній двоповерховий будинок з великим яблуневим садом на схилі гори — красномовним свідченням сучасної американської мрії.

Джек Мармарос мешкає тут, у Колрейнні, з дружиною вже шість років. До пенсії працював у Нью-Джерсі директором з дизайну великої фармацевтичної фірми. Нині він власник чималого нового будинку і 300 акрів (120 га) лісу, що розкинувся поряд. Там, у гущавині, знаходяться дві його старовинні хати, в яких улітку залюбки живуть студенти. Водночас будинки можуть служити музеєм. У них зберігаються унікальні речі: домашнє начиння, військова амуніція, книги XIX ст. і т.д. Навіть матрац, на якому спав Альберт Ейнштейн. А троє дітей, за американською традицією, далеко від батьків живуть у різних куточках країни. За покликанням Джек — художник, тонкий

майстер акварелі. Його будинок є водночас і галереєю його робіт, найстарішої з яких вже за сорок. Особливе місце у творчому доробку містера Мармароса займають краєвиди рідної Греції. Крім того, він прекрасний столяр, власноруч, "з нуля", виготовляє меблі, позначені вибагливим смаком і з власної деревини. Для себе і для дітей. Тому в нього дві майстерні, обставлені за останнім словом техніки: у горішній частині, на другому поверсі, знаходиться художня, а у підвалі — столярна. Як дві його теперішні іпостасі.

З Джеком Мармаросом
серед його лісових володінь

Виробництво кленового сиропу — родзинка аграрного сектора Массачусетса. Усього шість тижнів (у березні-квітні) відводить природа для цього заняття. Власникові лісу треба платити у середньому 30 центів за одну свердловину в стовбурі клена. Фермер Джім Гревс, президент Массачусетської асоціації виробників кленового сиропу, запросив до себе у Шелбарн показати виробничий процес. Це трудомістке виробництво: з 40 л соку на дровах виварюють 1 л сиропу, котрий користується великою популярністю. Незважаючи на клопітні затрати, ціна одного галона (3,8 л) є поміркованою — близько 30 дол. Отже, ним смакують скрізь і мені важко сказати, до котрої страви його не доливають. Існує технологія виробництва також і березового сиропу. Правда, він не з дешевих: співвідношення затраченого соку до отриманого сиропу 100:1.

Натруджені мозолясті руки Джіма Гревса виказували важку щоденну фермерську працю. Його дружина, діти і 84-літня мати (у квітникарстві вона неперевершена!) теж не сидять без діла. Глибше знайомство з господарством Гревса, передусім з тваринницькою

галуззю, розкрило правдивий образ іншої Америки — трудової. І мені, що виріс у вирі невідкладних сільських турбот, значно ближчої та ціннішої.

В Емерсті проживали визначні американські поети ХХ віку Емелі Дікінсон і Роберт Фрост. Як розповіла мені координатор програми нашого стажування Ілейн Ульман, велика шанувальниця красного письменства, тут знаходиться окреме однокімнатне помешкання, що називається будинком поета. У ньому, далеко від дороги, жив довгі роки відомий майстер слова Роберт Френсіс. Тепер міські власті зробили це тихе місце священним: запрошують жити тут упродовж року безоплатно якогось талановитого поета. У звичайних умовах піч опалюється дровами. А на світанку першого травневого укенду тут збирається тісне коло друзів, які мають дар поетичного осмислення світу. Вони читають свої вірші та дещо з Френсіса і, перевдягнені по-народному, влаштовують на узліссі фольклорну феєрію з танцями і піснями.

Я цілком солідарний з тими жителями, що тримаються подалі від густозаселеного побережжя Атлантики. Зрештою, будинок на лоні природи давно вже

став відображенням реального втілення американської мрії. А внаслідок цього змінилося обличчя міст, спричиняючи мерам постійний клопіт. Центр міста втратив своє колишнє значення. Сьогодні він — як реквієм колишньої ділової активності: старі порожні фабричні корпуси та квартали багатоквартирних будинків, частково заселених бідняками (головним чином з числа афро- і латиноамериканців).

У розмові з мером міста Голіок, 29-річним Деном Шосткевичем, ця проблематика була надзвичайно актуальною. До речі, він був наймолодшим на той час з-поміж своїх колег у США (вступив на посаду в 27 років). І дуже прихильно зреагував на візит української делегації. Очевидно, завдяки слов'янським генам (Ден польського походження). На його запрошення випало також бути присутнім на обговоренні представниками іспаномовного району 10-річного плану розвитку свого 30-тисячного міста, що відбулося надвечір у приміщенні середньої школи. Посекційне обговорення існуючих недоречностей виявилось темпераментним, жвавим, проте перспективи обнадійливі.

Дух регіоналізму

У перші ж дні я звернув увагу на суттєву рису американського менталітету — його локально-патріотичну зорієнтованість. Здавалося б, США — світова держава з месіанським підтекстом, а її громадяни, перш за все, — громадяни світу. Але така логіка не відповідає правді життя. Пересічному американцеві не притаманне планетарне мислення, у нього, до речі, набагато більше проблем з географією, із знанням карти світу, аніж у наших співвітчизників, особливо середнього покоління, котрі чимало за своїли колись на політзаняттях. Американці задивлені переважно у свої вузькі внутрішні аспекти. І на устах найчастіше якісь локальні дефініції, наприклад Нова Англія, Массачусетс, каунті, місто...

Як на мене, їхній місцевий еґоцентризм — явище позитивне для мобілізації духовних сил, створення передумов для

матеріального процвітання сім'ї, громади, краю. Бути патріотом у США — передовсім значить вчасно і чесно платити податки (в індивідуальному плані) та втримати бізнес, заохочувати його розвиток у своїй місцевості (представникам владних структур). Бо це робочі місця, гроші на соціальні програми і т.ін. До речі, щороку 15 квітня, в останній вечір (поштові відділення спеціально працюють до 23.45) подачі декларацій та сплати індивідуального податку, на вулицях влаштовуються імпровізовані шоу. Декларації розраховані на законослухняних. Перевіряють відповідні служби тільки близько 1,5% заповнених бланків. Зловлених на брехні чекає візит податківців на дім і ретельне вивчення ситуації впродовж тижня-двох. І осуд сусідів. Розголос іде по всьому місту. Доводиться терміново змінювати місце проживання. Чим далі, тим краще. Та в комп'ютері "на гачку" такі залишаються до кінця життя.

● Нова Англія — група штатів, з яких розпочалась англійська колонізація Америки. Тут висадилися перші поселенці, т.зв. піонери. Тому не випадково у Західному

дному Массачусетсі долина річки Коннектікут називається Піонерською долиною. У честь першопоселенців, що із середини XVII ст. крок за кроком відвоювали собі життєвий простір від індіанського племені массаї, що дали назву штату Массачусетс і увіковічені зображенням індіанського воїна на штатному прапорі. Піонерська долина — це фактично три каунті (графства) Гемптон, Франклин і Гемпшир, що складають (сюди входить ще й Беркшир) Західний Массачусетс, колоритну частину Сполучених Штатів Америки.

■ "Пакт про ненапад" з мером Спрінгфілда Майклом Олбані

156-тисячний Спрінгфілд (головне місто Західного Массачусетса) пишається тим, що звідси розпочалася триумфальна хода нового виду спорту — баскетболу, а також своєю зброярнею, котра уславилася знаною в світі серією гвинтівок, увінчаною славнозвісною нині автоматичною М-16. В Емерсті проживає 30 тис. "корінного" населення і 30 тис. студентів, які вчаться в розташованому тут Массачусетському університеті та трьох інших коледжах. 60-тисячний Емерст — інтелектуальне серце краю і за своїм колоритом взагалі нетиповий для Америки. Серед інших знаменитостей відзначають величезний магазин-музей свічок у Саусдірфілді та гідропомпову електростанцію в Норсфілд Маунтен.

Промовисто підкреслюють усе це регіональні та місцеві періодичні видання, радіо і телеканали. Зокрема, один і той же колектив щоденної газети "Union News" (наклад 100 тис. прим.) і щонедільної "Saturday Republican" (150 тис. прим.) готує сім варіантів кожного випуску для різних міст і місцевостей Західного Массачусетса. Як і кожна приватна газета (до речі, у США нема державної

періодики), живуть від реклами, що знову-таки специфічна для будь-якого регіону. Щоб завершити фрагмент, скажу, що нам, гостям із Закарпаття, присвятили свої статті, проілюстровані фотографіями, західномассачусетська "Union News", міські газети "Holyoke Sun" і "Town Crier", двічі у новинах розповідали про нас тележурналісти з регіонального 22-го каналу, а для кабельного телебачення Грінфілда (а тут живе всього 19 тис. чол.) ми зняли-ся для щоденної вітальної заставки.

Історичні особливості регіонального розвитку, що досить повно відображені у музейному комплексі в Дірфілді, накладають відбиток і на політичні реалії сьогодення. Велемовним фактом тут є повсюдна підтримка Демократичної партії. Массачусетс дав Америці одного з найвідоміших президентів — Джона Кеннеді. Причому несподівані прозріння: втеча з одного табору до іншого, з республіканців до демократів та ін., чи навпаки — рідкісні. Політичних перекинчиків остерігаються, хоча послугами залюбки користуються. Це підтвердили керівники соціологічних фірм Жанет Грецькі з Гетфілда і Юлія Покела з Норгемптона,

представники мас-медіа ("Union News"), що співпрацюють у виборчих кампаніях з Демпартією, а також професор Джеф Седжвик, який свого часу працював в адміністрації Рональда Рейгана і залишився переконаним республіканцем, "білою вороною" у форпості демократів.

Іще одна вельми цікава річ. Массачусетс — штат беззаперечної демократичної орієнтації, проте губернатора вибрав собі республіканця. Найкращого. Принцип "поганий, але свій" — не для пересічної Америки.

Обставини спонукають до порядку

Америка для мене розпочалася з поліцейської дільниці в Нью-йоркському аеропорту імені Джона Кеннеді. Еміграційна служба вирішила через комп'ютер перевірити ідентичність моїх документів. Розглянувшись, побачив неподалік кількох молодих людей латиноамериканського і азійського походження, котрих прикували ланцюгами до лави. За руку, ногу, у комплексі. Напевно, із врахуванням ступеня небезпечності. Зараз у США надто великий наплив нелегальних емігрантів, тому порядки суворі. Нелегалів безжально відловлюють, а процедура депортації максимально спрощена. За декілька хвилин поліцейські повернули мені документи зі словами "Ласкаво просимо в Америку!". І я покинув дільницю з прикутими до лавок.

Демократія демократією, але порядок мусить якийсь бути. Якщо десь його

бракує, то вживають нетрадиційні підходи. Як-от, асфальтові бар'єри на автошляхах перед відповідними знаками, що зобов'язують зменшити швидкість і на мить зупинитися. У Спрінгфілдському парку відпочинку такі бар'єри трапляються кожні 60-80 метрів. Просто раніше молодь любила гасати тут на легковиках. І тепер можна. Тільки як слід розженешся — залишишся без підвіски і коліс. Як на мене, дуже ефективний дисциплінуючий спосіб. Через неухважність водія у парку нас добряче трясонувало на бар'єрі. Правда, удар послабила м'яка оббивка салону.

Також належно поставлена профілактика правопорушень. А це, у першу чергу, добре спланована агітаційно-пропагандистська кампанія. З окремими елементами була нагода ознайомитися в офісі менеджера Грінфілда (не у всіх містах сильна виконавча влада представлена в особі мера; є міста із сильною радою, що наймає управителя-менеджера) та в розмові з шефом місцевої поліції. Вибір засобів широкий, включно із осуджувальними написами з приводу вживання наркотиків і т.ін. на парасольках, футболках тощо.

Те, що Америка вільна, розкута у між-особистісних взаєминах, є всього-на-всього кіноілюзією. Це — пуританська країна. Історично. Першими колоністами, власне, і були англійські пуритани. І сьогодні треба довго подумати, коли жартуєш, аби не образити когось надто вразливого, що сил не пошкодує для судової справи за сексуальні домагання, що мають надзвичайно строкату різновидність від погляду до дій.

Попри певні перегини міжособистісного спілкування, американці вміють облаштувати свій робочий побут. І влаштувати з кожного значного приводу шоу, що запам'ятовується щирістю і сміхом. Якось, завітавши у відділ планування Спрінгфілдської мерії, побачили кумедні малюнки і світлини на стінах, дотепного манекена і т.ін. Як виявилось, це був останній робочий день їхнього начальника. Проводжаючи його на пенсію, підлеглі та колеги влаштували свято з художнім оформленням, веселою програмою, в якій відобразився весь життєвий шлях ювіляра. Від душі. Доброзичливо.

Жорсткими є правила поведінки і у стінах державних органів. Елен Сторі, за-

ступниця голови бюджетної комісії палати представників штату, навела декілька прикладів із власного досвіду. Ми звикли, що наші депутати будь-якого рівня самі обирають напрямки законотворчої діяльності. У Массачусетсі голова палати визначає на свій розсуд, в яку комісію відправити того чи іншого депутата, скільки дати йому помічників (двох чи шістьох), де посадити у залі та якої величини буде службовий кабінет. Найпопулярніша, звичайно, бюджетна комісія, а її голова, як кажуть, цар і бог. Посада Елен Сторі також впливова. Через неї проходить бюджетне асигнування, у неї просять гроші на різні суспільні потреби. Оскільки в Америці "просити гроші" — значить влаштувати презентації з фуршетом, то жартома їх називають зустрічами з підвищеним холестериним. Як і в нас, зазвичай просять багато, отримують удвічі-утричі менше. Якщо отримують.

Міфом є твердження про спрощену процедуру з'ясування формальних моментів. У США для справи, особливо у бізнесовій сфері, потрібно виходити з десятка довідок, ліцензій і т.ін. Емігранти з наших країв, добре знайомі з практикою "оббивання порогів", спочатку дивували-

ся. І хабарів не беруть, і паперів треба ще більше, як у Союзі. Потім звикли. Та багато нюансів радянської психології зберегли. Наприклад, в Америці якось не прийнято розбавляти бензин водою чи в інший спосіб хитрувати, бо захист прав споживачів на високому рівні, штрафи суворі. Однак подеколи трапляються російськомовні власники бензозаправок, що успішно ризикують. І не тільки російськомовні.

У Нью-Йорку ми зіткнулися з фактом існування мережі магазинів, робота інтернаціонального колективу яких побудована на відвертому обмані покупців. Тут "штовхають" недоброякісну фото- і відеотехніку та ін. Якщо у звичайному торговельному закладі, зберігши виби-

Спрінгфілд. Музей зброї

тий касовим апаратом чек, вам спокійно обмінюють річ з дефектом, котрий помітили вдома, або отримаєте гроші назад, то, оповідали бувальці, з "бізнесом на обмані" такі номери не проходять. Погана репутація для цих магазинів не дуже обтяжлива. Вони ж розраховані здебільшого на туристів.

Ніби хрестоматійними стали також думки про надзвичайні екологічні клопоти і піклування про здоров'я. Справді, спортивний оздоровчий бізнес в Америці дуже поширений. Американці охоче відвідують спортивні зали. Уважно стежать за меню, відсіваючи холестерин. Але, знову-таки, винятків достатньо. Є навіть таке поняття, як "їжа-сміття" (чіпси, бутерброди і т.ін.). І мережа відповідних закладів (Вендіс, Макдональдс...), де можна нашвидкуруч перекусити супроти правил здорового харчування. А те що тут люблять попоїсти, доводить значна кількість на вулицях перехожих-товстунів. Окремі з них досягали значних масштабів. У житті уперше бачив таких. Відповідь на те, чому в нас вони рідкісні, мабуть, у війнах і голодоморах, від яких неодноразово терпіла Україна... Вижили найвитриваліші.

Освіта понад усе

Шкільні автобуси, пофарбовані в жовтий колір, відразу впадають в око. Так само, як і батьки-добровольці, що чергують у школах та у "час пік" на жвавих вуличних переходах шкільної дітвори. Чому в школах? Справа у підлітковому насильстві, що стало справжньою бідой в американському сьогодні. Звичайно, у великих школах у штаті є поліцейські, що працюють цілодобово і, звісно, цивільних нічних сторожів у них практично нема. Поліцейські поліцейськими, а батьки, вільні від роботи, години проводять почергово у школах з несприятливим мікрокліматом.

Я спостеріг іще одну прикметну рису — американський патріотизм, любов до батьківщини. І слова клятви на вірність Америці хором виголошують у кожному поважному товаристві, а в школах — щоденно перед початком занять.

У тому, що середня школа в Америці займає провідну позицію у суспільному житті, доводить функціонування специфічної інституції з широкими самоврядними повноваженнями — шкільний комітет, члени котрого обираються прямим голосуванням осіб, що мають пасивне право участі у виборах. У шкільний комітет, який у першу чергу є політичним органом, прагнуть потрапити впливові люди. На одному із робочих засідань шкільного комітету Спрінгфілда я був присутнім. А взагалі, вхід вільний для всіх бажаючих. Розглядалися різні питання. Учитель однієї зі шкіл просив профінансувати благоустрій баскетбольного майданчика. Старшокласниця звернула увагу на потребу збільшити кількість кредитів (умовна одиниця оцінки і виміру обсягу знань, 21 кредит потрібно набрати, щоб отримати шкільний атестат), показуючи на власному досвіді недостатньо глибоке засвоєння окремих предметів, зокрема фізики. Члени комітету, а серед них мер міста і керівник шкільного департаменту (суперінтендант), кожного уважно вислухали, дещо запитали і уточнили, прилюдно накреслюючи відразу схему розв'язання наболілого.

З освітянськими клопатами пройшло ближче знайомство у приватній валдорфській школі та типовій державній школі, де переважають нацменшини. У бесідах зі шкільними суперінтендантами Спрінгфілда і Грінфілда д-ром Петером Нігроні та Басаном Нембірковим (калмицького походження). Перший мені здався філософом на троні, що непохитний вже вісім років. Для Америки це рідкість. Як правило, довго цю політизовану посаду займати не вдається. Треба мати особливу гнучкість, зовнішні дані та інтелект. Тим більше, при річній зарплаті в 140 тис. дол., коли в мера 70 тис. дол.

Дуже поширеним явищем американської дійсності є волонтерство. Це не

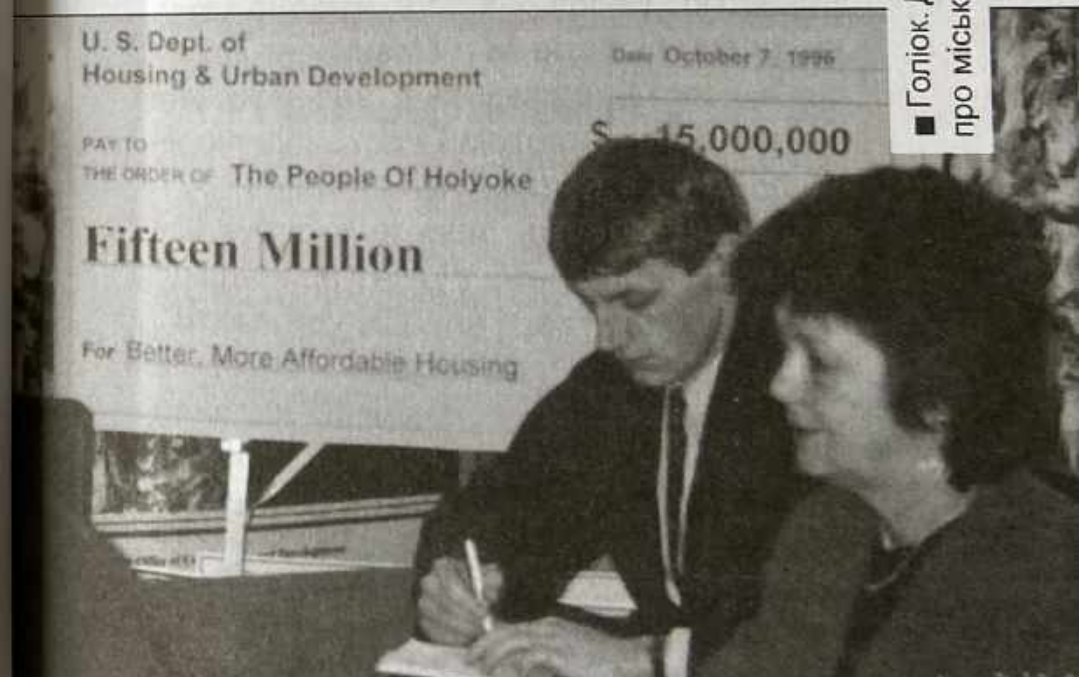

■ Як поділити 15 млн. дол. для соціальної інфраструктури Голіюка

означає, що маємо справу з країною ентузіастів, просто вони тут у достатній кількості. Причому всіх вікових категорій. Згадаймо Корпус миру. І всіляке заохочування громадських ініціатив посередництвом блокових ґрантів. З добровольцями-пенсіонерами ми стикались у лікарні та у Фудбанку (неприбуткова організація, що збирає і розподіляє харчі для бідних). А молодь не менш активна. Чимало старшокласників, наприклад, прагнуть до респектабельності, альтруїстичного іміджу, безоплатно навчаючи молодших упродовж навчального року різним заняттям під дахом об'єднання "Молодіжний альянс". Це дуже важливо, адже багато дітей та підлітків віком 8 -18 років пополудню вільні з 3 до 6 год. І, зокрема, понад 60% спрінгфілдських учнів із неповних сімей виховуються, як правило, самотніми матерями. Аби знизити чи попередити ріст злочинності, робиться все можливе, щоби вони потрапили у безплатні гуртки, що створюються за принципом знайти роботу всім у певному напрямку. Тому рішенням Адміністрації Клінтона (1997) юні волонтери можуть таким чином заробити умовну оплату за коледж.

До речі, у підліткових банд є свої відзначувальні кольори, а в моді ввійшли штани (джинси), опущені та зафіксовані паском буквально на сідниці. Великий досвід роботи з важковиховуваними дітьми накопичив і Джон Тенсі, власник нерухомості, в якого я прожив перший тиждень. Познайомився з його вихованцем Ентоні, від якого відреклися батьки-колумбійці. А на виховання і навчання Чарлі (батько з Ямайки, мати полька) у спеціалізованій школі було затрачено 200 тис. державних і спонсорських доларів, а хлопець так і не захотів розкривати своїх талантів. Обірвав свої студії та залишився для батьків і надалі

■ Голіок. Дискусія про міський бюджет

некерованим. Слухається тільки Джона, до котрого часто навідується.

Америка постійно перекваліфіковується, мігрує. Платні денні та вечірні курси у центрах перекваліфікації, що, як правило, діють при коледжах, охоче відвідують тридцяти-сорокалітні. Була нагода відвідати такі курси на базі коледжів у Грінфілді та Голіоку. А Массачусетський університет із його 22-поверховою, оснащеною за останнім "криком моди", бібліотекою заслуговує окремої теми розмови.

Пересічна Америка наполегливо вивчає комп'ютер. Уміння працювати на комп'ютері на рівні користувача за популярністю і необхідністю є, умовно кажучи, спеціальністю №1. Практично кожна сім'я комп'ютеризована, забезпечена електронною поштою і часто підключена до Інтернету. Це дуже вигідно і зручно. Де б ти не жив, завжди перебуваєш на вістрі сьогодення. У Джо Карленда по Інтернету я читав "Галицькі контракти", "Всеукраинские ведомости", "Вечірній Київ" (на жаль, інші українські видання тоді ще не подбали про підключення до світового інформаційного простору) і е-маїлом листувався з домом.

Боротьба рас

У тому, що расова проблема впродовж всієї історії Сполучених Штатів Америки була визначальною, гадаю, нікого не треба переконувати. Як і змушувати повірити в те, що расової гармонії тут нема й сьогодні, а досягти її — перспективи примарні. Легко може проілюструвати думку розвиток політико-правової ситуації, котру умовно назву "Спрінгфілдською епопеєю". Позицію всіх зацікавлених осіб трапилася нагода заслухати з перших уст.

У Спрінгфілді (населення 156 тис. чол.) частка афро- і латиноамериканців становить 36% (в інших містах Піонерської долини 2-5%), а згідно з останніми оцінками наближається до 50%. Проте тільки тричі за свою історію у дев'ятичленну міську раду потрапляли небілі кандидати, котрих обирають на загальноміській основі. Бо для забезпечення широкої підтримки населення, тобто для

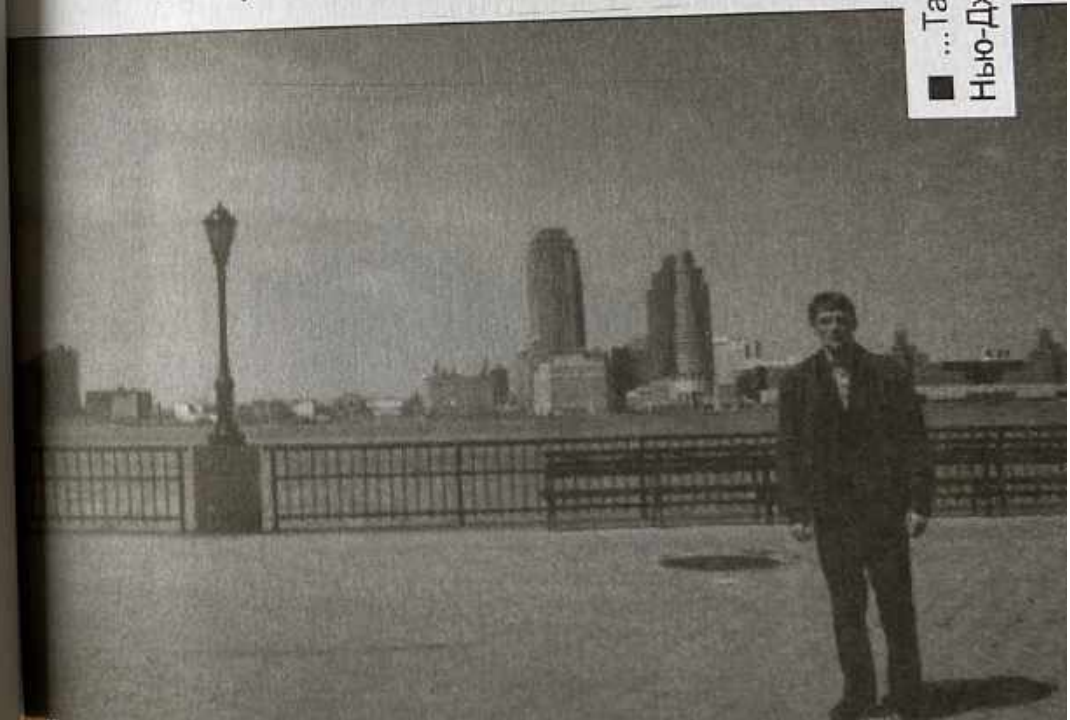
інтенсивної загальноміської кампанії, кандидати повинні мати достатню кількість грошей та політичних зв'язків. Раніше, з середини XIX ст. до 1960-х рр., існувала виборча система, за якою кожен з восьми міських районів вибирав свого представника. Мер керував засіданнями ради, голосуючи лише у випадку рівного розподілу голосів. Зараз він не входить у раду, котра має свого голову та власні офіси у мерії.

У даний момент вісім з дев'яти членів ради Спрінгфілда — білі. Усі вони з чотирьох благополучних районів, інші (густонаселені латино- і афроамериканцями) не представлені, кандидати звідти не зуміли виграти боротьбу. Урізане представництво меншин, підсилене напруженими расовими економічними проблемами, перетворилось у головну політичну проблему.

І тоді політичні активісти підняли питання про повернення до старої виборчої системи, заснованої на рівному представництві від округів. Голова міської ради Білл Фолі проти окружного представництва, котре, на його думку, почне ігнорувати гострі загальноміські турботи.

Обговоривши питання про зміну системи виборів, міська рада вирішила у довгостроковому варіанті "вивчити" його.

Це розчарувало лідерів громадських організацій, де домінують меншини: "Arise" (Піднесення), "Марш мільйонів" (всеамериканський лідер цього об'єднання мусульман — ширий прихильник Муамора Каддафі), "Рух чорношкірих", "Латинський обід". Вони почали збір підписів під петицією за винесення даного питання на міський референдум, пропонуючи змішаний тип виборів: 11 членів ради, з них 8 від округів + 3 від загальноміського списку. Якщо б їм вдалося зібрати дос-

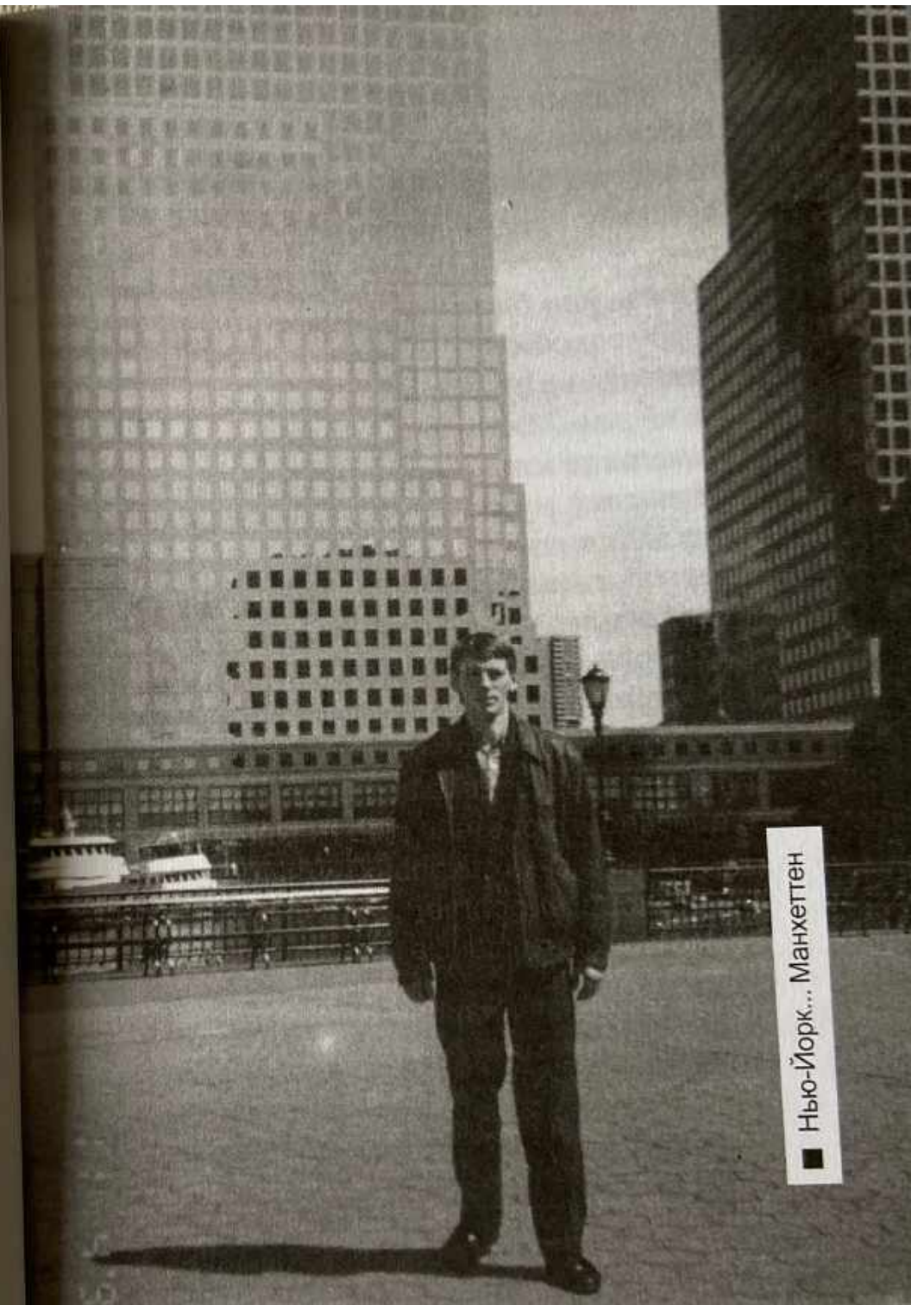
■ ... Там, за Гудзоном, —
Нью-Джерсі

татню кількість підписів (12 % від загального числа виборців), то у листопаді 1997 р. на міських виборах питання було б внесено у бюлетені. Мер Спрінгфілда Майкл Олбані заявив про підтримку даного компромісного варіанту.

Компромісного? Дискусія з приводу зміни виборчої схеми покликала до життя позов на владу Спрінгфілда у Верховний суд США, в якому висунуто звинувачення в порушенні прав меншин. Ідейний натхненник позову — 22-літній студент-політолог Массачусетського університету Джозеф Маутен, що володіє значним досвідом участі в різних політичних кампаніях, включаючи останні вибори мера. Позов вимагає повернення окружного представництва.

Ми також не залишились осторонь обговорення розвитку сценарію. Закарпатська делегація розділилася на дві фракції. Ужгородці вибрали другий варіант. Свалявці підтримали студента. Перекладач Роман Якуб був солідарним з ужгородцями. І категоричним. Фолі програв. Однозначно. На його лиці вже написане слово "поразка". Мене особисто влаштовувала змішана система, але зад-

■ Нью-Йорк... Манхеттен

ля подальшого прогресивного розвитку американської демократії наприкінці свого виступу більше симпатій висловив окружному представництву, хоча був не різко проти залишити все по-старому. Як кажуть, нам би їхні проблеми.

Упродовж усього перебування переконався, що етнічний котел Америки не такий вже й безпечний. Солідаризуються негри та іспаномовні. Особливо активізувалися мусульманські течії. Але ситуація поки що під контролем, расового чорнобильського вибуху наразі не передбачається.

Останній день провели у Нью-Йорку. Гарлем, як після громадянської війни, як у розруху. Пошарпані будівлі, частогусто порожні, бо власникам вони збиткові. Вибиті вікна. Сміття по вуха. Слава Богу, у нас таких Гарлемів я не бачив. Чим ближче до Манхеттена, тим біліші люди та чистіші вулиці, охайніші будинки. Бродвей. Уоллстріт. Гудзон. Статуя Свободи. Звична телевізитна картка Америки. Як в іншому світі, в іншій цивілізації.

Земляки

Програма була зорієнтована таким чином, що не передбачила зустрічей з українською діаспорою. Нас переконували, що в Піонерській долині українська громада слабка, нечисленна, хоча є греко-католицька церква з англійською мовою богослужіння. Несподіванкою була зустріч у Спрінгфілдській міській бібліотеці з журналісткою 22-го каналу Лідою Колбідою, котра експромтом зняла з оператором про нас сюжет, що транслювався в регіональних теленовинах. Незважаючи на те, що Ліда народилася і виросла в Америці, завдяки студіям у недільній школі вона гарно спілкується українською мовою. А влітку любить навідуватися в Україну.

Відсутність прямих контактів із активістами українського громадського життя організатори обіцяли компенсувати в інший спосіб. Але запланована розмова

у Бостоні з москвичем Віталієм Коротичем, що тоді тут викладав, не відбулася. Як нам повідомили, він спочатку виявив ентузіазм, а потім охолов. Словом, на знайомство з хмародерами і музеями Бостона нам відвели суботу і неділю, однак без Коротича, колись відомого українського письменника. Та враження, а надто викликані побаченою панорамою з 62-поверхової висоти, про місто на Атлантичному узбережжі вкарбувалися найгарніші.

Гріх нарікати, що не було нагоди з'ясувати якісь деталі в неформальній обстановці. Добрими порадиниками стали і наші колишні співвітчизники, що з національно- і соціополітичних мотивів емігрували напередодні розпаду СРСР. Так, координатор перекладачів Роман Якуб покинув Львів з дружиною Іриною у 1990 р. Більше ніж шість років чекав американського громадянства. Коли термін вийшов, подружжя витримало у Бостоні перед спеціальною комісією екзамен з історії США і англійської мови. Потім через місяць-два потрібно скласти клятву на вірність Сполученим Штатам Америки в усній та письмовій формі. У них

ця процедура непорушна і священна. А в нас?

Мало кому з числа наших земляків пощастило вибитися в люди. Дуже пристойний варіант, коли вдалося прописатися в середньому класі: робота, дім, діти в коледжі, машина. Таких, як Микола Герасимчук, у всій Піонерській долині — два-три. Особисто я з нетерпінням чекав на обіцяну господарем Джоном Тенсі вечерею з міфічним "Николаем с России", котрий, будучи баптистського віросповідання, приїхав у 1990 р. з малярською щіткою і років зо три фарбував будинки. А потім успішно взявся за операції з нерухомістю. Виявилось, що цей мільйонер віку Христа зовсім не з Росії, а з Одеси. Микола Герасимчук — особистість, безперечно, унікальна. До Америки він "перетяг" і своїх батьків, і своїх сімох братів та сестер.

Студентська колонія з України в Емерсті порівняно з російською не надто численна. Проте тенденції та почування спільні: нині практично ніхто з них не бажає повертатися додому, вишукуючи будь-які можливості (зокрема, переводяться з факультетів, на яких вчать по

обміну, на престижніші та перспективніші як для працевлаштування) остаточно закріпитися в Сполучених Штатах Америки. Не вважаю, що це трагедія. Скоріше — наша інвестиція в Америку, найвагоміша з усіх. Можливо, у майбутньому окремі з цих студентів щедро віддячаться батьківщині. Роблю прогноз на основі спілкування з тими, що залучалися до забезпечення програми нашого візиту як перекладачі.

І ще цікава закономірність. Широкі можливості заробітку підігривають у наших земляків дух снобізму. Вишуканість в одязі, наприклад, не характерна для типового американця, а по шкіряних куртках в Америці відразу впізнають європейців, у т.ч. з українських теренів.

***

Хотілося б завершити сюжет про свою подорож на високій ноті. В Америці я написав вірша з промовистою присвятою:

*На горі, де щастя
видно з усіх боків,
перестрів я пташок,
пташок перелітних.
Тут до неба близько.*

*Вдалині Вітчизна.
Мов картина в рамі.
Не в сльозах. У сонці.
...Повернувся до храму.
Не вогнем, не смерчем,
Я прийшов до храму...
Прилетів на крилах.*

Приведені рядки примітні тим, що довершувалися кінцево в повітрі. Шість з половиною годин знадобилося 466-місному аеробусові, аби перетнути Атлантичний океан, Британію, Північне море і приземлитися в столиці Нідерландів. Через складні метеоумови "Бориспіль" довго не давав згоди на

■ Амстердам. Додому, додому
з далеких країв...

прийом нашого наступного, але вже значно меншого Боїнга тої ж самої голландської авіакомпанії KLM. Перечекавши в Амстердамі зайвих півтори години, диспетчери на свій ризик дали дозвіл на зліт. Вони сподівалися, що за три години, котрі відведено на дорогу, погода стане сприятливішою.

Та в повітрі впродовж більше половини часу стюарди намалювали невідрадну перспективу: доведеться сісти у Варшаві або у Москві. Звичайно, жоден з почутих варіантів не викликав захоплення. Нарешті Київ погодився. Отже, невимовна радість повернення додому стала подвійною...

P.S. Як часто трапляється, американські враження не обмежилися звичайною мандрівкою. Незабаром відбулось і кілька зворотних відвідин. Зокрема, наприкінці серпня — початку вересня 1998 р. та у вересні — грудні 1999 р. в Ужгороді гостював професор Джеф Седжвик. Під час другого візиту з ним на декілька днів завітали дружина Пет і донька Гілларі.

■ Професор Седжвик із дружиною Пет і донькою Гілларі в Ужгороді (вересень 1999 р.)

Досі отримую електронною поштою їхні теплі спогади про Україну, про наш край. Отак політична акція — програма, фінансована урядом США, — започаткувала довголітнє міжособисте спілкування, взаємопідтримку і просту людську дружбу.

ЗМІСТ

Тепер в Америці	5
Життя в автомашинах	10
Де межа між містом і селом?	14
Американська мрія, або	
Будинок на лоні природи	18
Дух регіоналізму	27
Обставини спонукають до порядку	33
Освіта понад усе	39
Боротьба рас	45
Земляки	51
P.S.	57

Офіцинський, Роман.

О-91 Сто вражень з Америки: Публіцистика. — Ужгород: Видавництво "Мистецька лінія", 2001 р. — 60 с.
ISBN 966-7511-28-6

Ця книжка — подорожні нотатки громадського діяча і науковця, котрий стажувався у США. Автор коригує образ супердержави, який подають переважно у вигляді золотої телеобгортки. "Сто вражень з Америки" цікаво відображають колорит американської глибинки.

**ББК 84 (Укр)
УДК 883.3-4**

ОФІЦИНСЬКИЙ Роман Андрійович

Сто вражень з Америки

Публіцистика

Редактор *Олександра Козоріз*

Художнє оформлення *Миколи Дем'яна*

Здано до набору 05.04.2001.
Підписано до друку 20.05.2001.
Формат 60x84/32. Папір офс. Гарнітура Arial.
Друк офс. Ум. друк. арк. 2,2. Обл.-вид. арк. 1,8.
Тираж 500. Замовлення № 8.

ТОВ Видавництво "Мистецька лінія":
88000 м. Ужгород, вул. Ракоці, 10/22,
тел./факс (3803122) 1-60-07

Віддруковано у друкарні ПП "Графіка":
88000 м. Ужгород, вул. Університетська, 21,
тел./факс (3803122) 4-37-06

Роман Офіцинський

Ця книжка —
подорожні
нотатки.
Автор коригує
образ супер-
держави і цікаво
відтворює
колорит амери-
канської глибинки